

DE JAREN 1970: OVERCAPACITEIT

Door de opmars van de sigaret, de automatisering (de sigarenmachine werd in de jaren '50 van de 20ste eeuw ingevoerd), en de overbrenging van de productie naar de lageloonlanden meer en meer werkgelegenheid in de sigarenindustrie.

De mechanisatie mag dan stilaan banen kosten, er is meer. Vanaf 1970 kampt de sigarenrijverheid ook met een overcapaciteit omwille van een daling van verkoop van sigaren en cigarillo's. Ander rookgedrag (meer sigaretten, minder rokers) speelt hier een grote rol.

ANTOÏNE TIMMERMAN.
FOTO PAUL VERHOESTRAETE. 2009

Een tweede thuis

Antoine Timmerman werkte in de fabriek van 1951 tot de sluiting. Hij was tuinman, mecanicien en later meester-gast.

'In de sorteerkamer werden de sigaren 'gemateerd'. Er werd veel 'weggestoken'. Bij een sigaar met een vuil dekblad deden we daar wat verf over. Den 'brand' van een sigaar moest ook goed zijn, de as mocht er niet afvallen en daarom mochten we niet teveel geven van dat 'spel' [die verf]. Het moest juist gepast zijn. Mooie en dure sigaren met een mooi dek werden naturel gehouden. Het was een glorieuze tijd, we waren een grote familie, het was een tweede thuis. Hier in Knesselare was het een uitzondering waar er maar één [uit hetzelfde gezin] ging werken, in andere gemeenten was het een uitzondering dat er twee uit één gezin gingen werken.'

Uit: Interview met Antoine Timmerman door Paul Verhoestraete, 3 maart 2009

Machines vervangen mensen, maar ook daar loopt het soms fout, zo blijkt uit deze getuigenis van werknemster Rita Focquaert.

'Als de machine stilviel en het duurde een tijdje voor de mecaniciens afkwam, dan ging veel tijd verloren. Dat was miserie, zeker met het premiestelsel waarin we werkten. Af en toe waren er ook arbeidsongevallen. Sommigen kwamen met hun vingers in de machine terecht. Alleen de mecaniciens kon hen daar dan uithelpen. Ik was daar meestal vlug bij, ik had EHBO geleerd. Ik steunde de mensen, ze waren soms erg gewond, verloren soms zelfs een vinger. Die mecaniciens waren heel belangrijk, ze hadden heel veel werk, maar konden niet altijd tezelfdertijd overal aanwezig zijn.'

Uit: Interview met Rita Focquaert door Paul Verhoestraete, 6 maart 2009

Halfweg de jaren 1970 wordt stilaan duidelijk dat ook Cogétama in de problemen komt. Binnen de groep verhuist de sigarenproductie van Jubilé naar de fabriek Vander Elst in Leuven en Alto NV in Turnhout. Jubilé produceert voortaan alleen nog sigaretten (21 februari 1975). Enkele weken later wordt beslist dat Jubilé toch de commerciële én de verkoopactiviteiten van Cogétama zal overnemen (1 april 1975). Het was de voorbode van de definitieve sluiting in 1983 van alle Cogétama-fabrieken.

KNESSELARE IS DE SIGAAR

In Knesselare daalt het personeelsbestand zienderogen. Aan de inzet van het personeel ligt het vast niet. Daar zorgde het premiestelsel wel voor.

ONDERHOUDSTECHNICI VLNR:
R.BELLAERT, ADRIEN SCHEVING,
FRANS DHONT, FRANS DE BLEECKERE,
PIET DE NEVE EN ONDERAAN ZITTEND
ROLAND VAN GERSEM.
COLLECTIE VDC. BEGIN JAREN 1980

Esther en de enveloppe

'Ik moest het eerste blad aan de sigaar aanbrengen, de andere persoon werkte de sigaar af. Het was doorwerken, vele vrouwen keken nauwelijks op want er stond een premie op het maken van het aantal sigaren. De afgewerkte sigaren werden per bak weggehaald en de hoeveelheid genoteerd. Het was soms spijtig als de machine in panne stond. Zo nu en dan passeerde mijnheer Hilaire door de fabriek, met de sigaar in de mond. De strenge baas was mijnheer Wuyts. Met een stoere blik stond hij soms naast je met een chronometer in de hand en kijkend hoeveel sigaren je per minuut kon maken. Dan gingen de tabaksbladen juist niet goed open. Als de baas terug weg was sloegen we een diepe zucht... De vrijdag mochten we wat vroeger stoppen. De machines moesten gekuist worden en het was weekend. Iedereen liep er vrolijk bij. De betaaldag was heel speciaal. Mevrouw Esther kwam toen met de geldenveloppe in de zalen rond. 'Het geld' werd er dan onder elkaar gefluisterd. Iedereen keek onmiddellijk in zijn eigen loonzakje. Vooral het zien van het bedrag van de premie was belangrijk.'

Uit: Interview Marleen Hallaert door Paul Verhoestraete. 8 maart 2009

'Esther [De Buck] was een 'vree' goeie voor de werkmensen. Er waren er altijd die op voorhand om hun geld gingen, die niet 'rondkwamen'. Die kregen dan een voorschot. Esther was daar een goeie voor. Er was één probleem met haar, ze sprak altijd met een sigaar in haar mond en je kon haar moeilijk verstaan.'

Uit: Interview met Simonne Steverlyncx door Paul Verhoestraete, 25 maart 2009

MARLEEN HALLAERT.
FOTO PAUL VERHOESTRAETE. 2009

SIMONNE STEVERLYNCX EN HAAR MAN
ROGER DALWELS. EEN VAN DE VELE
KOPPELS IN DE FABRIEK.
FOTO PAUL VERHOESTRAETE. 2009

HILAIRE VAN DE CASTEELE EN EEN PAAR
HANDELSREZZIGERS PROEVEN TABAK.
FOTO EDGAR VAN DE CASTEELE. 1978

DE GEUR VAN TABAK EN SIGAREN

In 1978 gaat nu ook Hilaire Van de Castele met pensioen, na een beroepsloopbaan van 46 jaar. Hij wordt opgevolgd door Kamiel (Emiel) Wuyts. Wuyts werkt al sinds 1967 in de Knesselarese Cogétama. Na de sluiting blijft hij werken voor Tabacofina en wordt in 1994 zelfs directeur van de moederfabriek Tabacofina Vander Elst in Leuven.

Gerard Van de Castele schrijft naar aanleiding van dit pensioen een klein gedichtje voor zijn broer:

*De geur van tabak en sigaren
Was in ons huis familiair
Een driegeslacht zou hem bewaren
August en Herman en Hilaire*

*Ze hebben trouw, naar best vermogen
Aan heer en volk hun werk gewijd
Op honderd jaar verdiensten bogen
Is toch voorwaar geen kleinigheid!*

*Hilaire, Gij zult de reeks besluiten
Om rustig met pensioen te gaan
Gaat Gij met iets van weemoed buiten
Me dunkt: Gij hebt het goed gedaan.*

*Wij wensen u nog vele jaren
Vol goede moed, in blijde kring!
De geur van tabak en sigaren
Zij u een zoete herinnering*

HILAIRE GAAT MET PENSIOEN.
FOTO ALFONS HOOFT. 1978

Jozef Vanthuyne, correspondent voor Het Volk spreekt op het afscheidsfeest van Hilaire Van de Castele over 'een brok familietrots' die vasthing aan de Cogétama. Algemeen bestuurder Pierre Vanderhaeghen vermeldt in zijn feestrede dat Hilaire 46 jaar werkzaam was. Hij draagt de technische leiding over aan Kamiel Wuyts. De afdeling Sint-Amandsberg zal naar Knesselare worden overgebracht. Hilaire krijgt een kleurentelevisie en talrijke bloemstukken als afscheidsgeschenk. Hij vertelt dat in zijn beginperiode acht miljoen sigaren per jaar met de hand werden vervaardigd. In 1978 is dat aantal opgelopen tot ruim 100 miljoen, maar dan meestal mechanisch gemaakt. Op 23 februari 1978 haalde men een record met een dagproductie van 507.000 stuks.

Begin de jaren 1980 werken er maar 170 arbeidsters en bedienden meer in de fabriek. De volgende jaren gaat het nog wat verder bergaf. In die slotfase is Knesselare vooral gespecialiseerd in het inrollen van sigaren in het omblad en dekblad. De tabak komt uit Brazilië, Indonesië, Polen, Cuba en Kameroen. Het binnengoed komt uit Leuven. Jobs in de inpak, de kistenmakerij en de afwerking verdwijnen maar worden deels gecompenseerd door meer opdek. De machines behoren tot de modernste in de wereld. Knesselare is goed voor een productie van meer dan 300.000 sigaren en cigarillo's per dag. Het grootste deel van de productie (een twintig soorten) wordt verkocht in België zelf, al is er ook wat uitvoer naar Luxemburg, Portugal, Duitsland, Noord-Afrika en Hongkong. Alleen al in België worden meer dan 600 miljoen sigaren en cigarillo's per jaar gerookt. Tabacofina heeft hiervan bijna 50 procent marktaandeel. Aanzienlijke uitvoer is er ook naar Frankrijk, Italië en Duitsland.

Ten gevolge van de toenemende internationale concurrentie en de mechanisatie verdwijnen tientallen sigarenfabrieken in Vlaanderen. Ook in Knesselare voelt men nattigheid.

EEN VAN DE LAATSTE GROTE FEESTEN.
FOTO ALFONS HOEFT, EIND JAREN 1970

NAAR SRI LANKA

Ondertussen dienen lageloonlanden –aanvankelijk Malta en Hongarije, later Sri Lanka en de Dominicaanse Republiek- zich aan als grote concurrent voor de hoge lonen in België en de westerse landen. Het productieproces wordt gesplitst en het meest loonintensieve werk, het bevochtigen en uitsnijden van het dek- en omblad, verhuist naar Sri Lanka. Uitsnijdingen worden daar op bobines gezet en in diepvriescontainers over zee getransporteerd. De bobines worden bewaard in grote diepvriescellen en zorgen voor een strategische stock van verschillende maanden, want lageloonlanden waren ook risicolanden.

Door die ontwikkeling wordt het inrollen van sigaren veel goedkoper, een dek- of ombladoplegster wordt vervangen door het automatisch afrollen van bobines. Eén machinebegeleidster kan zo vier tot zes machines bedienen. Het einde komt in zicht.

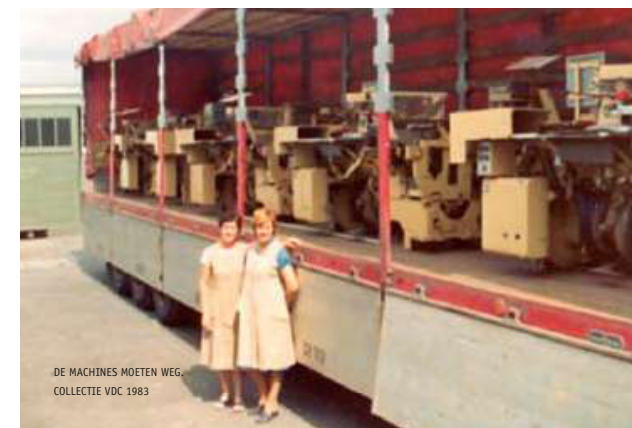
DE SLUITING

Op 14 mei 1982 is er in Knesselare nog een groot decoratiefeest waar enkele tientallen werknemers worden gehuldigd met een gouden medaille der kroonorde en/of ereteken van de arbeid eerste of tweede klasse. Weinigen zullen toen hebben vermoed hoe ingrijpend de gebeurtenissen enkele maanden later zijn.

In september 1982 sijpelt het bericht door van een nakende sluiting in twee fasen. Er volgen moeizame onderhandelingen met de vakbonden. De solidariteit onder de werknemers is groot, maar uiteindelijk kan dat de sluiting niet verhinderen. Eind juni 1983 gaat de Knesselaarse sigarenfabriek definitief dicht. De productie van Cogétama Cigars verhuist nu definitief. De grote sigaren worden door Alto NV in Turnhout gemaakt. Vander Elst in Leuven neemt de productie van de cigarillo's over.

ECHTGENOTEN ANTOINE TIMMERMAN
EN ANTOINETTE VANDENHENDE
AAN HET WERK.
COLLECTIE VDC 1983

DE MACHINES MOETEN WEG.
COLLECTIE VDC 1983

Mededeling vanwege de directie

'Verder gaande daling in het verbruik van sigaren en cigarillo's heeft tot gevolg dat er een blijvend en toenemend teveel ontstaat in de personeelsbezetting. Dit verschijnsel heeft uiteraard een zeer negatief effect op de rendabiliteit van de sector. Dalende productievolumes vragen ook dringende aanpassing in de bestaande structuur, waarbij een herleiding tot twee productiecentra zich opdringt. Dit programma dient uiterlijk einde 1984 verwezenlijkt te zijn. Rekening houdend met de infrastructuur van de betrokken filialen en gelet op de absolute noodzaak van verdere mechanisatie werden na grondige studies, als overblijvende vestigingen weerhouden: NV Alto (Turnhout) en NV Vander Elst (Leuven). Belangrijk is hierbij op te merken dat de nodige en belangrijke investeringen in nieuwe technologische toepassingen in België zullen gerealiseerd worden. Voor

EEN UNIEKE REEK PORTRETTEEN, KORT VOOR DE SLUITING. ACHTEREENVOLGENS NAZICHT EN CONTROLE VAN TABAKSLADEREN, SORTEREN, MACHINEHERSTELLER EN DE PRODUCTIEZAAL. COLLECTIE VDC. 1982

Cogétama betekent dit: eerste fase, einde 1982, min 66 personen; tweede fase, einde 1983, verdere afvloeiing; derde fase, einde 1984, definitieve sluiting. Wij wensen ons personeel te danken voor zijn toegewijde inbreng tot het goede verloop van onze activiteiten en zijn daadwerkelijke deelname aan de verbetering van het welzijn van onze groep.'

Uit: Verslag Raad van Beheer en Directie van NV Tabacofina, 2 september 1982, geciteerd door Laurens De Keyser in Het Nieuwsblad, 4 oktober 1982

Tabacofina beheert op dat moment een holding van 16 filialen en plantages in onder meer Zaïre, Indonesië en Brazilië, samen goed voor 5.800 personeelsleden.

ACTIE IN GENT. FOTO'S MICHEL HENDRYCKX. 1982

VAKBONDEN

Op maandag 27 september 1982 is de ondernemingsraad van Cogétama in spoedzitting bijeen. Cogétama moet dicht. De dag nadien worden de vakbonden ingelicht en op donderdag is er een persconferentie.

DE MOBILISATIE WAS COMPLEET. FOTO ARMAND VERSCHRAEGEN. 1982

Het is vrijdag 1 oktober als de kranten schrijven dat Knesselare 'onrustig is wakker geschud' door de sluiting van het enige grote bedrijf in de gemeente. De sluiting zou over twee jaar worden gespreid. Dat de sigarenmarkt op dat moment zwaar lijdt onder een verbruiksdaling (31 procent) weet men wel, maar men had gehoopt dit te kunnen opvangen via natuurlijke afvloeiing van een deel van het personeel, gespreid over vijf jaar. Tabacofina beslist dat 66 van de 143 werknemers einde 1982 zullen worden afgedankt, de rest einde 1984. De krant Het Volk neemt het op voor de werknemers: 'Een vertieslatend bedrijf sluiten wordt nog aanvaard, maar een gezonde onderneming opdoeken uit koele berekening wordt voor de inwoners van Knesselare te gortig.'

Goed voor de commercie

'Voor Knesselare was dat een drama. Als de fabriek gedaan was [op 't einde van een werkdag] stroomden de arbeidsters de winkels binnen. We kregen in het begin iedere vrijdag ons geld en dat was eens op Sint-Niklaasavond. Wel, Cella Meyers kon het niet op tijd doen [Marcella De Meyer had een speelgoedwinkel], iedereen vloog daar binnen, met 't geld in de hand.'

Uit: Interview met Madeleine Bouché door Paul Verhoestraete, 3 maart 2009

'Na het werk in de fabriek deden de meesten nog hun 'commissies' [boodschappen] in de winkels. Als wij daar tussen de andere mensen in de winkel stonden te wachten, trokken er sommigen hun neus op want we 'stonken' naar tabak. De zelfstandigen trokken echter nooit hun neus op, want zij waren natuurlijk content dat wij binnenkwamen.'

Uit: Interview Rita Focquaert door Paul Verhoestraete, 6 maart 2009

De fabriek wordt een dag stilgelegd, de vakbonden weigeren te onderhandelen om de ontslagen werknemers aan te duiden, beleggen een grote informatievergadering op 15 oktober en dreigen met harde acties. Niet zonder enige overdrijving besluit Het Volk dat de sluiting voor 1.700 gezinnen 'een catastrofe' zou zijn.

KNESSELARE WIL NIET DE SIGAAR ZIJN

In Knesselare hangen meteen zwarte vlaggen, worden slogans geschilderd, pamfletten gedrukt, rijdt een autokaravaan en laaien de discussies in de cafés hoog op. Werknemers en vakbonden ventileren hun ongenoegen.

'Met geen van de voorbije directies, noch met de huidige bedrijfsleider Kamiel Wuyts zijn er ooit noemenswaardige spanningen gegroeid. Bij Cogétama weet men zelfs niet wat staken betekent.'

Uit: De Keyser L., Cogetama houdt de adem in, Het Nieuwsblad, 4 oktober 1982

COGETAMA IS DE SIGAAR.
FOTO ARMAND VERSCHRAEGEN, 1982

AAN LEUZEN GEEN GEBREK

Uit pamfletten en aanplakbrieven spreekt wanhoop: 'Jarenlang stonden wij voor ons werk paraat en nu vliegen wij als een hond op straat. Honderd jaar bestaan en nu plots gedaan? Wij laten Cogétama niet sluiten... Wij worden opgerookt! Bestaat rechtvaardigheid nog? Cogétama dood, Knesselare dood. Wij eisen werkbehoud', het zijn maar enkele van de slogans.

Kranten en andere publicaties ventileren het ongenoegen. 'Bom in Knesselare: Cogétama moet dicht', titelt De Standaard. De krant somt een hele reeks argumenten van werknemers en vakbonden op om het bedrijf niét te sluiten: het bedrijf maakt 1,8 miljoen frank winst in 1981, er zijn geen schulden, er wordt geen staatssteun gevraagd, men is voor natuurlijke afvloeiingen, de crisis in de tabakssector treft het minst het verbruik van sigaren, er zijn uitbreidingsmogelijkheden, er zijn goeie sociale verhoudingen en een relatief lage loonkost.

Op Knesselare-kermis (2, 3 en 4 oktober 1982) wordt de bevolking verder geïnformeerd en gesensibiliseerd. Op dinsdag 5 oktober is er in restaurant 't Withof een vergadering met politici uit de streek, op donderdag 7 oktober treft het personeel naar Edegem om er (even) het directiegebouw te bezetten.

Op 8 oktober worden afgevaardigden ontvangen door premier Wilfried Martens. Op 10 oktober wordt naar aanleiding van de gemeenteraadsverkiezingen een petitieactie georganiseerd. Er volgt zelfs een actie 'Boycot Belga, Boycot Corps-Diplomatique'. 'De rokers moeten tonen dat ze de grillen van de multinational niet langer slikken', of 'Belga roken is werkplaatsen slopen'. 350 werknemers trekken in een hondenweer door Gent en naar Leuven.

MODALITEITEN

Maar al vrij snel wordt duidelijk dat het protest hooguit de ontslagmodaliteiten enigszins kan verbeteren. Als zelfs de ministers zeggen dat de sluiting een 'economische noodzaak' is.

Er wordt nog wat onderhandeld (25 oktober), de sluiting wordt nog even uitgesteld (besluit van 25 oktober 1982 na overleg tussen werkgevers en werknemers op de zetel van Fedetab) en op 15 december 1982 wordt gesteld dat er in 1983 geen afdankingen zouden vallen. Dat betekent maar even uitstel. In januari 1983 komt dan toch het bericht dat het bedrijf in juni 1983 volledig dicht moet.

Op 9 maart 1983 meldt Knack dat Cogétama 'na een ongelijk gevecht tussen werknemers-directie-vakbonden en de multinational Tabacofina' op 30 juni onherroepelijk dicht moet.

BERUSTING

Op donderdag 30 juni 1983 gaan de deuren definitief dicht. De werknemers zitten nog één keer rond hun machines. Sommigen werken nog, anderen roken een sigaretje. De lokale radio Saturnus draait 'Coeur blessé' van Petula Clark. En nadien gaan ze nog eens samen eten. De woede heeft plaats gemaakt voor gelatenheid en berusting. 'Solidariteit? Geen glimp meneer, niks, helemaal niks. Vakbonden? Laat me niet lachen', aldus een van de werknemers in Het Nieuwsblad. Nu is er enig begrip voor de schaarse solidariteit in de andere filialen van Tabacofina.

LAATSTE WERKDAG.
COLLECTIE VDC, 1983

BEDRIJFSBEZETTING.
FOTO LIEVE COLRUYT, 1982

Na de sluiting

'Nadien moesten de meesten naar 'den dop'. Dat was een spel [er was veel onvrede]. Velen hadden pas gebouwd en zaten op 'een grote pacht'. Wel, niemand heeft zijn huis moeten verkopen. 'Tefrente' [Velen] zijn nog aan werk geraakt.'

Uit: Interview met Madeleine Bouché door Paul Verhoestraete, 3 maart 2009

'Voor zover ik weet hebben de meesten graag in de sigarenfabriek gewerkt. 't Was altijd beter dan bijvoorbeeld naar Brugge te moeten gaan werken. Bij de sluiting hebben er veel 'geschreemd' [geweend], ook ik. We dachten dat we geen eten meer gingen hebben. Al bij al is het nadien nog goed meegevallen. We kregen een sluitingspremie, daar heeft de ondernemingsraad erg haar best voor gedaan opdat iedereen hetzelfde zou gekregen hebben. Iedereen heeft gelijktijdig de fabriek verlaten en dat was met recht en reden. Alleen de hovenier mocht nog blijven.'

Uit: Interview met Rita Focquaert door Paul Verhoestraete, 6 maart 2009

Sommige werknemers vinden werk in de andere bedrijven in de buurt. Voor anderen is er een financiële regeling die niet altijd als ongunstig wordt bestempeld. In vakbondskringen werd vernomen dat er om en bij de 9 miljoen oude Belgische frank zou kunnen verdeeld worden onder de werknemers.

DE GROTE LEEGTE. COLLECTIE VDC, 1991

DE BUREAUS WACHTEN
OP EEN NIEUWE BESTEMMING.
FOTO MICHIEL HENDRYCKX, 1988

FABRIEK TE KOOP.
FOTO ARMAND VERSCHRAEGEN, 1990

Het machinepark verhuist naar Leuven, de gebouwen blijven zelloos leeg staan. Het is april 1986 als uit de gemeentebegroting valt af te leiden dat de gemeente Knesselare de fabriek wil kopen voor 12 miljoen Belgische frank. Maar de meerderheid (Gemeentebelangen) struikelt wegens politieke dissidentie over het dossier.

Pas in december 1990 discuteert men weer uitvoerig over nieuwe plannen: de fabriek zelf grotendeels afbreken, de villa en voorliggende gebouwen behouden en verbouwen, de hovingen vrijwaren en achteraan flats bouwen voor senioren. De kostprijs van dat hele project wordt geraamd op 31 miljoen Belgische frank. Op 13 juli 1991 kan burgemeester Antoine Schrans zijn gemeenteraad melden dat de fabriek en het domein waren aangekocht voor elf miljoen Belgische frank. De raad bekrachtigt nu eenparig de aankoop. In 1992 komt het Hemelrijkproject in een stroomversnelling, met beslissingen over de uitbouw van kinderopvang en de bouw van seniorenflats als belangrijkste herbestemming.

Bij het bekendmaken van de sluiting van Cogétama Knesselare heeft Tabacofina nog vier sigarenfabrieken, verspreid over het hele land. Uiteindelijk blijft er vandaag in 2009 nog één van over, de Sigarenfabriek Vander Elst in Leuven.

Waarom moest de vestiging Knesselare in 1983 al dicht? Kamiel Wuyts, de laatste directeur van de fabriek in Knesselare, heeft daar wel een duidelijk zicht op.

De overcapaciteit was voor Tabacofina een algemeen probleem. Knesselare lag relatief ver van het productiecentrum in Leuven en van een 'historische en familiale binding' van de fabriek was er in Knesselare nog nauwelijks sprake. De oude tabaksfamilie Van Zuylen (medestichters Tabacofina) waakte nog over Jubilé in Luik; Leuven, dat was de familie Vander Elst. Hetzelfde gold voor de families die Nicoletto en Don Pablo in de groep Tabacofina hadden ingebracht. Cogétama Knesselare staat in 1983 in dat perspectief evenwel vrij geïsoleerd. Steun van de familie Vanderhaeghen is er nog wel, maar Pierre Vanderhaeghen ('mijnheer Pierre') is ondertussen directeur Aankoop Tabak geworden bij Vander Elst in Leuven. Hij nadert bovendien de pensioengerechtigde leeftijd. Vanuit Knesselare zou de kleinste weerstand komen.'

Uit: Interview met Kamiel Wuyts door Paul Verhoestraete, 7 april 2009

KAMIEL WUYTS, LAATSTE DIRECTEUR
IN KNESSELARE.
FOTO PAUL VERHOESTRAETE, 2009

Wuyts heeft het hier ook over op de bijeenkomst van de oud-personeelsleden op 25 april 2009. Deze bijeenkomst maakt deel uit van het erfgoedproject Cogétama.

Analyse en berusting

'Nu 25 jaar later en helaas door de huidige economische crisis misschien beter te begrijpen, wordt relativeren gemakkelijker. Wat was er de oorzaak van dat een welvarend winstgevend bedrijf zijn deuren toen diende te sluiten en 143 mensen op straat kwamen te staan. Dat was toen de vraag die iedereen bezig hield en misschien nog bezig houdt. Want deden we het in die tijd niet goed? We werkten voor een firma die al heel wat reorganisaties overleefd had. De hoofdzetel in Sint-Amandsberg was verdwenen en Cogétama was een zuivere productie-eenheid geworden. De groep Tabacofina bestond uit vier zulke productie-eenheden (naast Cogétama in Knesselare ook nog Jubilé in Luik, Alto in Turnhout en Vander Elst in Leuven). De doodsteek komt er door concurrentie van de lageloonlanden en almaar meer mechanisatie.'

'Ik weet dat de meesten van u daar erg door aangegrepen waren. Het was niet alleen financieel een groot verlies, er was ook onbegrip na al die jaren van trouwe inzet voor een bedrijf dat het uwe was. Solidariteit en vriendschap onder het personeel stonden hoog in het vaandel.'

Uit: Toespraak Kamiel Wuyts, Knesselare, 25 april 2009

Bedrogen

't Is daarom dat ik nooit geen werk meer willen aanvaarden heb, ik wou nooit geen tabaksbladeren meer in mijn handen houden. Nadien werd mij dit vaak nog eens gevraagd, voor demonstratie op een avondmarkt

bijvoorbeeld, maar ik was te ontgoocheld. Ik had echt het gevoel dat we bedrogen waren.'

Hoe de sluiting aangekondigd werd, weet ik niet zo goed meer. Het nieuws deed plots de ronde. Vanaf dat moment was de fut eruit, we werkten nog voor ons 'daguur' [loon] en voor de rest was het gedaan.'

Uit: Interview met Daniëlla Verniest door Paul Verhoestraete, 12 maart 2009

HET LACHEN IS DE INDIANA VERGAAN.
GABRIEL VANDENBRANDE.
TIJDSCHRIFT UILENSPIEGEL, 1983

'De reeks sluitingen gaat verder. Eind jaren 1980 sluit Alto in Turnhout en in 1993 sluit Jubilé in Luik. Vander Elst in Leuven wordt de centrale productie-eenheid onder de naam Tabacofina-Vander Elst. Het bedrijf wordt een radertje in de economische machine van Rothmans-International, later van British American Tobacco (BAT), dat in 2008 de Leuvense sigarenafdeling verkoopt aan Skandinavisk Tobakskompagni (ST), een Deense holding, met ook fabrieken in Geel en Eersel [NL]. Meteen weten we waar ondertussen nog enkele Cogétama- en Don Pablo-producten worden gemaakt.'

Uit: Toespraak Kamiel Wuyts, Knesselare, 25 april 2009

De 'Romance'-sigaartjes die nu nog onder de naam Cogétama geproduceerd worden en nog steeds te koop zijn, worden door Wintermans gemaakt in Leuven. Ze zijn de laatste restjes van een verhaal dat anderhalve eeuw geleden begon in Gent, iets later Knesselare een economische betekenis en meer sociale welstand bracht, maar vervolgens ook weer ten einde liep onder de druk van weer evoluties en belangen.

DE ROMANCE-SIGAAR.
FOTO PAUL VERHOESTRAETE, 2009

VANDAAG

DE TENTOONSTELLING.
FOTO PAUL VERHOËSTRAETE.
25 APRIL 2009

VANDAAG

59

ERFGOEDPROJECT COGÉTAMA

In 2009 kent het Knesselaarse erfgoedproject Cogétama verschillende publieksmomenten. Hun getuigenissen worden in dit boekje verwerkt. Foto's en objecten worden verzameld en gedocumenteerd.

Op 25 en 26 april is er een tentoonstelling in het kader van Erfgoeddag, het jaarlijkse cultureel erfgoedevenement dat met het thema van 2009 'Uit vriendschap' één en ander inspireert. Heel wat ex-werknemers worden opgespoord voor een bijeenkomst en bezoek aan de tentoonstelling.

Feiten en fictie worden vermengd in het Verteltheater 'De Fabriek' dat in november 2009 in première gaat.

26 jaar na de sluiting brengt Cogétama dankzij het erfgoedproject mensen bij elkaar. Een gemeenschap komt opnieuw samen. Niet om te werken, niet om te protesteren tegen de fabriekssluiting, maar om herinneringen en meningen uit te wisselen. Vandaag zijn berusting en verbondenheid de sleutelwoorden.

GROEPSFOTO.
FOTO JAN VERMERSCH.
25 APRIL 2009

SCHEPEN VAN CULTUUR, HERLINDE TRENSON, SPREEKT DE GENDODIGEN TOE. FOTO PAUL VERHOE STRAETE. 25 APRIL 2009

DE LAATSTE MUUR DIE REST VAN DE SIGARENFABRIEK. FOTO CULTUURDIENST KNESSELARE, 2008

DE TENTOONSTELLING. FOTO PAUL VERHOE STRAETE. 25 APRIL 2009

DEMONSTRATIE SIGAREN MAKEN. FOTO PAUL VERHOE STRAETE. 25 APRIL 2009

HERLINDE TRENSON, WIM WUYTS EN KAMEL WUYTS, DE LAATSTE DIRECTEUR. FOTO PAUL VERHOE STRAETE. 25 APRIL 2009

DE TENTOONSTELLING. FOTO PAUL VERHOE STRAETE. 25 APRIL 2009

SIGAREN BANDJES. COLLECTIE HUGO GYSELBRECHT

BIBLIOGRAFIE

UITGEGEVEN BRONNEN

BOEKEN

CARMIGGELT S. E.A., **LOF DER TABAK**, *De Boekerij*, 1958

S.N., **DE COGETAMA FABRIEK**. S.D.

S.N., **DIE COGETAMA ZIGARENFABRIKEN**, *Duitse vertaling van voorgaande*

S.N., **LE LIVRE D'OR DU TABAC**, *Wereldtentoonstelling Luik, 1905*

RYSERHOVE A., *ACV KNESSELARE 1919-1969*, s.d.

RYSERHOVE A., *KNESSELARE, Brugge, 1945*

HEIRNIS VOL VIS. WANDELEN IN DE HEIRNISWIJK, *Stad Gent, 2008*

ARTIKELS

VANNOPPEN H., **TABAKSGESCHIEDENIS. TER INLEIDING**, in: *Ons Heem*, jg 53, 2, 1999

VAN DE CASTEELE J., **OMTRENT DE SIGARENFABRIEK**, in: *Uilenspiegel*, 1983

DE SPIEGELAERE G., **DE NEVE F., DE BLAERE G., COGETAMA**, in: *Uilenspiegel*, 1983

VAN DE ROSTYNE H., **DE SIGAREN JANSSENS**, in: *Ambacht Maldegem*, jg 9, 2003

JANSSENS A., **INDUSTRIEL ERFGOED IV: TABAKSFABRIEK VAN DER CRUYSSEN, NEVELE**, in: *Het Land van Nevele*, jg XVI, 1985, *aflevering 3-4*

WUYTS E., **SIGARENFABRIKANTEN**, in: *Trends*, 8/10/ 1998

VAN DE CASTEELE J., **IK DURFDE WEL VEEL, MAAR 'T WAS SOMS NODIG. INTERVIEW MET MARIA STROBBE**, in: *Het Nieuwsblad*, 28/11/1992

LIMBURGSE KNESSELARENAAR MAAKTE GROOTSTE SIGAAR VAN DE WERELD, in: *Brugs Handelsblad*, 6/1/1960

SIGARENFABRIEK TE KNESSELARE IN FEEST, 1964

STUKJE GESCHIEDENIS VAN SIGARENFABRIEK VERDWEEN, in: *Het Volk*, 1978

COGETAMA DREIGT MET SLUITING, in: *Het Volk*, 1/10/1982

SIGARENFABRIEK MET SLUITING BEDREIGD, in: *Het Laatste Nieuws*, 1/10/1982

COGETAMA HOUDT DE ADEM IN, in: *Het Nieuwsblad*, 4/10/1982

BOM IN KNESSELARE. COGETAMA MOET DICHT, in: *De Standaard*, 1/10/1982

BEZETTING ALS in: *Het Nieuwsblad*, 5/10/1982

VERZET TEGEN GEPLANDE SLUITING, in: *Volksmacht*, 8/10/1982

DE NIEUWE WEG INGELAGEN IN DE STRID TEGEN DE SLUITING VAN SIGARENFABRIEK COGETAMA TE KNESSELARE, in: *Volksmacht*, 15/10/1982

COGETAMA. GESPREK MET TABACOFINA, in: *Het Nieuwsblad*, 16/10/1982

KNESSELARE (COGETAMA) BEZET GEBOUW TABACOFINA, in: *Het Nieuwsblad*, s.d.

BEZETTING ALS VERZET TEGEN GEPLANDE SLUITING, in: *Het Nieuwsblad*, 7/10/1982

SIGARENFABRIEK TE KNESSELARE DICHT, in: *De Standaard*, 22/1/ 1983

COGETAMA, in: *Knack*, 9/3/1983

MULTINATIONAL BLIJFT BIJ SLUITING BEDRIJF, s.n., s.d.

COGETAMA-WERKNEMERS STRIDEN VOOR WERKBEHOUD, in: *Volksmacht*, 29/10/ 1982

VANDAAG GAAT COGETAMA DICHT, in: *Het Nieuwsblad*, 29/6/1983

KNESSELARE KOOPT SIGARENFABRIEK, in: *Het Nieuwsblad*, 15/4/ 1986

KNESSELARE KOOPT GEEN SIGARENFABRIEK, in: *Het Nieuwsblad*, s.d., 1986

VERWAARLOOSDE KNESSELARE UNIEKE KANS TOT AANKOOP?, in: *Het Nieuwsblad*, 4/12/1986

COGETAMA WELDRA EIGENDOM VAN DE GEMEENTE KNESSELARE, in: *Het Volk*, 14/12/1990

KNESSELARE KOOPT SIGARENFABRIEK, in: *Het Nieuwsblad*, 18/7/1991

HEMELRIJKPROJECT KAN STARTEN, in: *Het Volk*, 18/7/1991

COGETAMA HOUDT DE ADEM IN, in: *Het Nieuwsblad*, 4/10/1982

ONUITGEGEVEN BRONNEN

WUYTS E., TOESPRAAK OP BIJEENKOMST EX-PERSONEELSLEDEN IN KNESSELARE, 25/4/2009

VAN DE CASTEELE J., INTERVIEW MET HILAIRE VAN DE CASTEELE, 6/2/1978, *collectie VDC*

HENS M., DE TABAKSNIJVERHEID IN BELGIË, UNIVERSITEIT GENT (LICENTIAATSVERHANDELING), 1964

VERHOESTRAETE P., *documentatiemap*

BRIEF VAN VANDE WALLE FRÈRES AAN HERMAN VAN DE CASTEELE, 5/1/1905, *collectie VDC*

ETABLISSEMENTS COGÉTAMA-NÉRON. BERICHT NAAMGEVING, 3/12/1908, , *collectie VDC*

BERICHT M.VANDE WALLE BENOEMING HILAIRE VAN DE CASTEELE, 1925, *collectie VDC*

VERSLAG VIERING GEDECOREERDEN 1947, 25/10/1947, *collectie VDC*

PAMFLETTEN NAAR AANLEIDING VAN DE SLUITING VAN COGÉTAMA, *collectie VDC*

VERSCHRAEGEN R., OVERZICHT TABAK IN OOST-VLAANDEREN, 8/2/2009

INTERNET

WWW.GEZONDESCHOOL.BE - WWW.NL.VIVAT.BE - WWW.KERFTABAK.NL - WWW.TOBACCO.ORG

MONDELINGE BRONNEN

VERSCHAEGE R., CONSERVATOR MUSEUM BAT BELGIUM, *Molenbeek*

WUYTS E., LAATSTE DIRECTEUR COGÉTAMA

LOSSI S., KLEINDOCHTER MAURITS VANDE WALLE, *New Orleans, USA*

BAILLIEUL B. EN DESMET G., DIENST MONUMENTENZORG EN ARCHITECTUUR, *Stad Gent*

INTERVIEWS MET MARTHA DE MUYNCK, ANTOINE TIMMERMAN, MADELEINE BOUCHE, RITA FOCQUAERT, MARLEEN HALLAERT, ELIANE CARRETTE, DANIELLA VERNIEST, ROGER DAUWENS, SIMONNE STEVERLYNCK, KAMIEL WUYTS *door Paul Verhoestraete, 28/2/2009-7/4/2009*

BEELDVERANTWOORDING

COVERBEELD FOTO PAUL VERHOESTRAETE. 2009

- P. 4 SIGARENFABRIEK VANDE WALLE FRERES KNESSELARE. FOTO LE LIVRE D'OR DU TABAC. 1905
- P. 6 AFFICHE COGETAMA. FOTO PAUL VERHOESTRAETE. 2009
- P. 8 NATIONAAL TABAKSMUSEUM WERVIK. FOTO ERFGOEDCEL MEETJESLAND. 2009
- P. 9 COGETAMA-MARS. FOTO PAUL VERHOESTRAETE. 2009
- P. 10 COGETAMA-BEELD. NATIONAAL TABAKSMUSEUM WERVIK. FOTO ERFGOEDCEL MEETJESLAND. 2009
- P. 12 AFDDELING SIGARENKISTEN. FOTO LE LIVRE D'OR DU TABAC. 1905
- P. 13 SIGARENMAAKSTERS BRENGEN OMBLAD AAN. COLLECTIE VDC. 1943 - BINNENZICHT VAN DE SIGARENFABRIEK. FOTO LE LIVRE D'OR DU TABAC. 1905
- P. 14 SIGARENVORMPERS. NATIONAAL TABAKSMUSEUM WERVIK. FOTO ERFGOEDCEL MEETJESLAND. 2009
- P. 15 HET LAATSTE TABAKSWINKELTJE IN KNESSELARE. FOTO ERFGOEDCEL MEETJESLAND. 2009
- P. 16 DE DRIE FABRIEKEN VANDE WALLE. FOTO LE LIVRE D'OR DU TABAC. 1905
- P. 18 DON LEO. COLLECTIE VDC
- P. 19 DE OUDSTE BEWAARDE FOTO VAN DE KNESSELAARSE SIGARENMAKERS. COLLECTIE VDC. 1887
- P. 20 LEONARD VANDE WALLE, HILAIRE VANDE WALLE EN MAURICE VANDE WALLE. FOTO LE LIVRE D'OR DU TABAC. 1905
- P. 21 DE NIEUWE FABRIEK IN DE KNESSELAARSE KERKSTRAAT. COLLECTIE VDC. 1902 - HET MERK NERON. FOTO LE LIVRE D'OR DU TABAC. 1905
- P. 22 SIGARENFABRIEK VANDE WALLE FRERES KNESSELARE. FOTO LE LIVRE D'OR DU TABAC. 1905
- P. 24 SIGARENMAAKSTER AAN HET WERK. COLLECTIE VDC. EIND JAREN 1940
- P. 26 MARIA STROBBE. FOTO MAURICE HOOFT. JAREN 1920
- P. 28 MARTHA DE MUYNCK. FOTO PAUL VERHOESTRAETE. 2009
- P. 29 SIGARENMAAKSTERS. VERZAMELING RITA LAMEIRE. EIND JAREN 1940
- P. 30 ETIKET SIGARENKISTJE. COLLECTIE VDC. JAREN 1970
- P. 31 RECLAME VANDER ELST. NATIONAAL TABAKSMUSEUM WERVIK. FOTO ERFGOEDCEL MEETJESLAND. 2009
- P. 33 DIRECTEUR HERMAN VAN DE CASTEELE. FOTO EDGARD VAN DE CASTEELE. JAREN 1930 - DE FABRIEK VIERT HAAR 50-JARIG BESTAAN. FOTO MAURICE HOOFT. 1937 - DE FABRIEK, DAT WAS VEEL VOLK BIJEEN. COLLECTIE VDC. DE JAREN 1930
- P. 34 TIJDENS DE OORLOGSJAREN. COLLECTIE VDC. 1943
- P. 35 GROTE ZAAL MET SIGARENMAAKSTERS. COLLECTIE VDC. 1943
- P. 36 MEVROUW EN MENEER VANDERHAEGHEN. FOTO EDGARD VAN DE CASTEELE. 1952 - AFSCHIEDSFESTJE VOOR MEESTERGAST EMIEL DE SPIEGELAERE. FOTO MAURICE HOOFT. EIND JAREN 1940
- P. 37 ELIANE CARRETTE. FOTO PAUL VERHOESTRAETE. 2009 - RITA FOCQUAERT. FOTO PAUL VERHOESTRAETE. 2009
- P. 38 MADELEINE BOUCHE. FOTO PAUL VERHOESTRAETE. 2009 - RECHTS TUINIER ALOIS VAN LOOCKE EN LINKS EEN TELG VAN DE FAMILIE VANDE WALLE. COLLECTIE VDC. JAREN 1920 - ZICHT OP DE SIGARENFABRIEK. FOTO EDGARD VAN DE CASTEELE. JAREN 1940
- P. 39 STUDIOFOTO VAN DE FAMILIE VANDERHAEGHEN EN MARTHA VAN DE CASTEELE. COLLECTIE VDC. JAREN 1930
- P. 40 GEDECOREERDE WERKNEMERS COGETAMA. FOTO ALFONS HOOFT. 1964 - VIERING 1952. FOTO STUDIO HOOFT. 1952
- P. 41 DE INDIAAN HEEFT VERSCHILLENDE VERSIES GEKEND. COLLECTIE VDC - RECLAMEFOLDER MAREC CIGARS. COLLECTIE VDC. JAREN 1970
- P. 42 DANIELLA VERNIEST. FOTO PAUL VERHOESTRAETE. 2009 - LUCHTOPNAME VAN DE SIGARENFABRIEK. COLLECTIE VDC. JAREN 1960
- P. 43 JOZEF SIMONS. FOTO EDGARD VAN DE CASTEELE. 1960
- P. 44 ESTHER DE BUCK. COLLECTIE VDC. JAREN 1970
- P. 45 ANTOINE TIMMERMAN. FOTO PAUL VERHOESTRAETE. 2009
- P. 46 ONDERHOUDSTECHNICI. COLLECTIE VDC. BEGIN JAREN 1980 - MARLEEN HALLAERT. FOTO PAUL VERHOESTRAETE. 2009 - SIMONNE STEVERLYNCK EN HAAR MAN ROGER DAUWELS. FOTO PAUL VERHOESTRAETE. 2009
- P. 47 HILAIRE VAN DE CASTEELE EN EEN PAAR HANDELSREIZIGERS. FOTO EDGARD VAN DE CASTEELE. 1978 - HILAIRE GAAT MET PENSIEN. FOTO ALFONS HOOFT. 1978
- P. 48 EEN VAN DE LAATSTE GROTE FEESTEN. FOTO ALFONS HOOFT. EIND JAREN 1970
- P. 49 ECHTGENOTEN ANTOINE TIMMERMAN EN ANTOINETTE VANDENHENDE. COLLECTIE VDC. 1983 - DE MACHINES MOETEN WEG. COLLECTIE VDC. 1983
- P. 50 EEN UNIEKE REEKS PORTRETTEIN. COLLECTIE VDC. 1982
- P. 51 ACTIE IN GENT. FOTO'S MICHEL HENDRYCKX. 1982 - DE MOBILISATIE WAS COMPLEET. FOTO ARMAND VERSCHRAEGEN. 1982
- P. 52 COGETAMA IS DE SIGAAR. FOTO ARMAND VERSCHRAEGEN. 1982
- P. 54 LAATSTE WERKDAG. COLLECTIE VDC. 1983 - BEDRIJFSBEZETTING. FOTO LIEVE COLRUYT. 1982
- P. 55 DE GROTE LEEGTE. COLLECTIE VDC. 1991 - DE BUREAUS WACHTEN OP EEN NIEUWE BESTEMMING. FOTO MICHEL HENDRYCKX. 1988 - FABRIEK TE KOOP. FOTO ARMAND VERSCHRAEGEN. 1990
- P. 56 KAMIEL WUYTS. FOTO PAUL VERHOESTRAETE. 2009
- P. 57 HET LACHEN IS DE INDIAAN VERGAAN. GABRIEL VANDENBRANDE. TIJDSCHRIFT UILENSPIEGEL. 1983 - DE ROMANCE-SIGAAR. FOTO PAUL VERHOESTRAETE. 2009
- P. 58 DE TENTOONSTELLING. FOTO PAUL VERHOESTRAETE. 25 APRIL 2009
- P. 59 GROEPSFOTO. FOTO JAN VERMERSCH. 25 APRIL 2009
- P. 60 SCHEPEN VAN CULTUUR, HERLINDE TRENSON, SPREEKT DE GENODIGDEN TOE. FOTO PAUL VERHOESTRAETE. 25 APRIL 2009 - DE LAATSTE MUUR DIE REST VAN DE SIGARENFABRIEK. FOTO CULTUURDIENST KNESSELARE. 2008 - DE TENTOONSTELLING. FOTO PAUL VERHOESTRAETE. 25 APRIL 2009
- DEMONSTRATIE SIGAREN MAKEN. FOTO PAUL VERHOESTRAETE. 25 APRIL 2009 - HERLINDE TRENSON, WIM WUYTS EN KAMIEL WUYTS, DE LAATSTE DIRECTEUR. FOTO PAUL VERHOESTRAETE. 25 APRIL 2009 - DE TENTOONSTELLING. FOTO PAUL VERHOESTRAETE. 25 APRIL 2009
- P. 61 SIGARENBANDJES. COLLECTIE HUGO GYSELBRECHT

COLOFON

ERFGOED LEEFT MEETJESLAND WERKT

De reeks Erfgoed Leeft is een initiatief van Erfgoedcel Meetjesland.
Deze publicatie komt tot stand in het kader van het erfgoedproject Cogétama van de gemeente Knesselare.

UITGAVE

COMEET/Erfgoedcel Meetjesland
Van Hoorebekeplein 1 bus 4, 9900 Eeklo
erfgoedcel@comeet.be
www.erfgoedcelmeetjesland.be
T en F 09 373 75 96
v.u. Frank Sierens

TEKST Jan Van de Castele

EINDREDACTIE Marc Van Hulle

BEELDREDACTIE en **INTERVIEWS** Paul Verhoestraete

COVER Paul Verhoestraete

COORDINATIE Hanne Couckuyt, Sylvia Matthys, Fanguio Decousemaecker

BEELD Lieve Colruyt, Erfgoedcel Meetjesland, Michiel Hendryckx, Alfons Hooft, Maurice Hooft, Rita Lameire, Edgard Van de Castele,
Collectie Familie Van de Castele (collectie VDC), Gabriël Van Den Brande, Paul Verhoestraete, Jan Vermersch, Armand Verschraegen

VORMGEVING Quatre Mains (Maldegem)

DRUK Sint-Joris (Oostakker)

WETTELIJK DEPOT 2009/11.065/3

WERKTEN MEE AAN HET PROJECT Madeleine Bouché, Eliane Carrette, Roger Dauwens, Jean-Pierre David (Voorzitter Cultuurraad Knesselare),
Christiane De Clerck, Cees De Koe, Martha De Muynck, Piet De Neve, Luc De Roo (cultuurbeleidscoördinator Knesselare), Rita Focquaert,
Hugo Gyselbrecht, Marleen Hallaert, Rita Lameire, Gerard Roeygens, Jenny Roets, Willy Stevens, Martine Schelstraete, Simonne Steverlynck,
Antoine Timmerman, Herlinda Trenson (Schepen van Cultuur Knesselare), Paul Verhoestraete, Suzanne Vermeire, Daniëlla Verniest, Gilbert Willemarck,
Kamiel Wuyts, Fanguio Decousemaecker (Cultuurdienst Knesselare), Gemeentebestuur Knesselare

MET DANK AAN Heemkundige Kring Het Ambacht Maldegem, Bea Bailleul en Ginette Desmet (Dienst Monumentenzorg en Architectuur, stad Gent),
Heemkundige Kring Het Land van Nevele, Nationaal Tabaksmuseum (Wervik), Robert Verschraege (Museum BAT Belgium), de getuigen en alle deelnemers aan en
vrijwilligers van de bijeenkomst en tentoonstelling van 25 en 26 april 2009

De Erfgoedcel Meetjesland is actief dankzij het erfgoedconvenant tussen de Vlaamse Gemeenschap en COMEET (Cultuuroverleg Meetjesland)

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden veeelvuldigd of openbaar gemaakt door middel van druk, fotografie, microfilm of op welke wijze
dan ook zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de auteur

